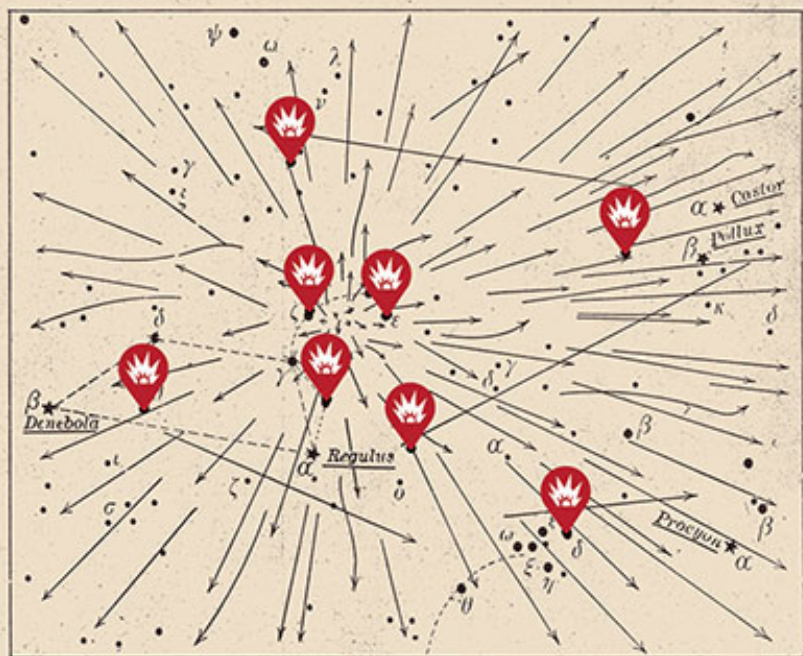

Любко Дереш

ПОГЛЯД МЕДУЗИ

роман про блекаут

*Видання підготовлено за сприяння державної установи
«Український інститут книги»
за кошти державного бюджету України
та призначене для поповнення бібліотечних фондів.*

Авторська думка може не збігатися з офіційною позицією державної установи «Український інститут книги»

**УКРАЇНСЬКИЙ
ІНСТИТУТ
//ІІІКНИГИ**

Любко Дереш

ПОГЛЯД МЕДУЗИ

маленька книга пітьми

**ВИДАВНИЦТВО АНЕТТИ АНТОНЕНКО
ЛЬВІВ**

УДК 82-32
Д-36

Любка Дереш

ПОГЛЯД МЕДУЗИ. МАЛЕНЬКА КНИГА ПІТЬМИ

Роман

У грецьких міфах Медуза — невинна жертва насильства, яку боги перетворили на чудовисько й заслали на край світу. Кожен, хто бачив її, одразу ж від жаху перетворювався на камінь. Однак можна залишатися живим зовні, але заціпеніти всередині. Роман Любка Дереша «Погляд Медузи» — це багатоголоса історія про травму війни, від якої кам'яніють розум і серце, і про мандрівку до віддалених берегів несвідомого, де живе та зранена частина нас, яку ми самі вигнали поза очі.

Осінь 2022-го, Україна в блекауті. Темрява, сирени й обстріли з боку Росії. І дзвінок із поганими новинами про Славка, який від літа на фронті. Дзвінок, що змінить життя усіх Славкових друзів, відкриваючи крок за кроком приховані почуття, зіштовхуючи кожного із пільмою всередині: страхом, болем, провинною, відчуженістю. «Погляд Медузи» — багатовимірний «роман зі свідомістю» про пошуки світла у час, коли його єдиним джерелом залишаємось ми самі.

Усі права застережені. Жодну частину цього видання не можна перевидавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати в будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко».

ISBN 978-617-553-070-2

© Любка Дереш, текст, 2024

© Видавництво Анетти Антоненко, 2024

Тоді-то я з острахом подумав,
коли б мені часом не довелося зовсім осліпнути душею,
якщо я розглядатиму речі очима і пробуватиму
осягнути їх за допомогою того чи іншого чуття

Платон, «Федон»

Розділивши з мерцем їжу, жива людина може не помітити, як
минуть роки

З етнографічних досліджень

Мисліть позитивно.

Не кажіть: «У мене немає світла», кажіть: «У мене є темрява»

Мем воєнного часу

Мирослав (Плутон — Персей)

тоді як за вікном поїзда — непроникна пільма. Вдивляючись у неї, я пригадую фотографії України, які виклало одне з міжнародних новинних агентств — зроблені, здається, зі супутника *Maxar* у момент блекауту — велика чорнильна пляма по обидва боки Дніпра, аж до самого Чорного моря, велика чорнота, оточена розсипами яскраво освітлених міст за межами західних та східних кордонів, розсипами, схожими на розкидані по всьому континенту миготливі різдвяні гірлянди — розкидані всюди, окрім цієї чорної плями, там, у цій гушавині темряви — тільки чорнота, в якій лише де-не-де можна помітити крихітні іскорки, схожі на вкраплення золотого пилу в глухій породі чорного сланцю.

Можу припустити, що ці невеликі вкраплення, розкидані по різних містах — це кілька кав'ярень на генераторах, пару урядових кварталів і дешифр автомобілів, що світять поночі фарами, пробираючись крізь густий снігопад (зима взялася за нас цього року надто рано), — ось і все, що сяє зараз о цій порі доби, якщо дивитися на Україну з космосу. Все інше з настанням ночі поринає в пільму.

Ця пільма архаїчна, в ній живе минуле людства — анти, сармати, скіфи й трипільці, елліни вздовж берегів Борисфена, буго-дністровська культура, мізинська, мадленська, граветська культури, оріньяк. Під час війни людина щоразу повертається до витоків, до нульової точки, аби по-новому почати говорити про дійсність: добирати нові слова, нові форми, помічати нові відтінки кольорів — можливо, для того, аби цього разу ще надійніше демаркувати кордон поміж світом імен, світлом цивілізації, і тим, що залишається ззовні — неназваним, диким, зовнішньою пільмою.

Мені здається, ці спроби прокреслити межі між світом людей і пільмою раз і назавжди несуть у собі принципову хибу — хибу, що неминуче закладає основи для настання нової темряви. Можливо, тому пільма щоразу й повертається, — коли засинають, заколисані

спокоєм, мирні міста, коли впадають у дрімоту на прикордонних валах втомлені вартові.

У цьому світі, що є нічим іншим, як тонкою береговою лінією поміж буттям й небуттям, не можна спати. Інакше знову — мов кошмар — спалах червоної п'їтьми. А коли п'їтьма відступить, ми почнемо збирати світ від початку — ті самі піщані замки, той самий пляж, інші лише імена — вдивляючись у минуле, немов у чудний, прекрасний сон.

Цивілізація починається з називання кольорів, які першими прорізаються в темряві. Спочатку людство вчиться розмежовувати білий, чорний та червоний. Це — прадавні кольори Рігведи. Блакитний ляпіс-лазур згадується в епосі про Гільгамеша. Жовтий — уже колір епохи Гомера.

Так із п'їтьми, з великим німим зусиллям, знову народжується людина. Спочатку білий. Потім червоний і чорний. І тільки потім — блакитний і жовтий. У Славка скотч на рукаві — жовтий.

Зараз я, їдучи нічним швидким поїздом зі Львова до Києва, не здатен розрізнити за вікном нічого іншого, окрім праїндоевропейської темряви. Тільки відсвіт на шибі від ламп, що горять у проході вагона. Тільки темрява, холодна й випалена, як вугілля перших кочових багать під зорями північної півкулі.

Усвідомлення масштабності цієї п'їтьми змушує мене міцніше стискати поручні при вікні. Поруч зі мною у Київ їдуть кілька військових. Мені шалено хочеться заговорити з ними, поспілкуватися з кимось, хто зможе мені побути за друга в цій темряві, поговорити з кимось, аби відчувти себе живим. Я перевіряю знову телефон — чекаю на бодай якусь відповідь у телеграмі від Христі, але вона навіть не прочитала мого вранішнього повідомлення, хоча не могла не бачити його. Не могла не бачити.

Я все розумію, все дуже прозоро. Таких історій, як у нас, зараз — тьма. Знаю, тому що читаю близько ста новел письменників-початківців на тиждень. Читаю по сто новел, починаючи приблизно з початку літа цього року, як тільки росіян відігнали від столиці й у країні потроху стало налагоджуватися звичне життя. Читаю новели, читаю синопсиси романів, читаю уривки повістей. Від початку повномасштабного вторгнення всі літературні курси переповнені. Кожен хоче розказати свою історію війни. Кожен — на власному нулі життя, кожен — у своїй печері з бізонами, біля власного вогнища, іноді — біля згарища, іноді — попелища. Кожен хоче назвати, дати ім'я тому, що він побачив. Ми всі зазирали в

очі прадавній пійтмі. І поки вона не зрослася з нами, потрібно їй дати ім'я, провести між нами й нею кордон — обвести довкруг себе білою крейдою коло.

Пітьма вихоплює нас із рук наших жінок і чоловіків, наших дітей і батьків, з нутрошів наших обжитих, добре освітлених до- мів, вихоплює і кружляє нас, викликаючи крик жаху, кружляє всіх, заглядає в очі. Обертом іде світ. Холоне щось під грудьми.

Таких історій, як у нас із Христиною, просто безмір. Вона — по- їхала з дитиною за кордон, він — залишився тут. Вона — знайшла собі симпатичного, трохи старшого поляка (бельгійця, шотланд- ця, іспанця). Він — з гідністю пішов на фронт. Або не пішов, як у моєму випадку, і мучиться почуттям провини. В неї теж почуття провини — за те, що зараз там, де не летять ракети. Але життя не можна відкласти на потім і докоряти немає кому. В нього — спу- стошення, рух назустріч призначенню. Можливо, власній смерті. В неї — досвід, що зробить її сильнішою. Пам'ять і гіркота, змішана з надією на краще життя за кордоном.

Те, що відбувається зараз між нами з Христею, я чудово розу- мію. Таких історій — море.

— Не уїдкревайте уїкон, — каже мені незадоволено сухий літній провідник з наддністрянською (а точніше, з коломийсько-надвір- нянською) вимовою. Постає у синьому піджаку з погонами та в картузі з емблемою «Укрзалізниці» проходить повз, із шумом зтягуючи обклеєні скотчем вікна світлонепроникною шторою. Все правильно. Ми маємо дотримуватись правил світломаскування, щоб приховати потяг від дронів чи ракет.

Я міряю поглядом коридор вагона, — військові, далі якісь жін- ки, схоже, викладачки, повертаються з конференції у Львові, далі ще пару військових. Я дивлюся на коридор мовби з велетенської відстані — вимірюваної, можливо, не кілометрами, а роками — відстані приблизно такої ж, як між цим поїздом, що несеться до столиці крізь ніч, та оріньяцькою культурою пізнього палеоліту, залишки якої можна знайти по всій Європі, від Лісабона до долини річки Дон. Не знаю, що мене видирає з цього вагона у нескінченну перспективу космосу сильніше — думка про Христю й усвідом- лення того, що в нас уже все скінчилося, спогад про маму, котрої не стало кілька місяців тому, чи думки про Славка. Про те, що з ним сталося.

Мама вже відійшла.

Дружина у мене ще, може, є. Десь. Інколи. Або ще може бути.
Друга у мене, схоже, вже немає.

І я не знаю, чи ще колись повернуся до Львова або в Мадери.
Мама, дружина, Славко. Ось заради кого я там бував.

Ще одна втрата, ще одне попелище.

— Кава, чай, пичення? — повертається за якийсь час провідник до нашого з військовими купе.

— Два кохве, — кажуть молоді, дужі хлопці у формі, що стоять біля сусіднього вікна. В них акуратні бороди, світлі, усміхнені обличчя.

— Чай, — озиваюся я із глибокого міжзоряного простору, і мій голос звучить десь дуже далеко там, унизу, у вагоні, що шумно несеться крізь ніч.

«Що тримає в небі зірки?», — думаю я, згадуючи про розсипи діамантового пилу на синьому оксамиті, які я бачив у Києві в перші дні знеструмлення, коли ще в столиці стояв сухий теплий жовтень. Міріади зірок над головою посеред темних коробок будинків, посеред непроглядних вулиць, де світяться лише нашийники у собак на вечірній прогулянці. Біла ріка Чумацького Шляху, Велика й Мала Ведмедиці, Пояс Оріона, Персей, Андромеда, Кассіопея...

У прадавній пітьмі, на нулі життя у глибокому тилу в час повномасштабної війни, я силкуюся назвати безіменне, що танцює навколо мене, кружляє танцем зірок, видає нутрянні звуки. Я намагаюся зрозуміти те, що намагалися осягнути перші люди на планеті: що тримає в нескінченному небі зірки? Тому що старі відповіді вже не працюють.

А потім думаю: Славко,

Соломія (Венера — Марс — Плутон)

Славко, Славко, Славко, крутиться в моїй голові, а тим часом уже знову полудень. *Живи. Живи. Живи.*

В нашому з Ірцею кабінеті яскраво світить сонце, зараз тут навіть душно. Я стою спиною до Ірці, роблю вигляд, що визираю крізь вікно на Площу Ринок внизу. Я не можу повернутися зараз до неї обличчям, не можу нічого сказати їй, пояснити, зробити зі собою я зараз теж нічого не можу.

— Ти йдеш? — запитує вона, ще не розуміючи, в чому річ. Ірця завжди має гарний вигляд, на відміну від мене. Вона тримається краще за інших дівчат, яких я знаю. Інші тримаються не так добре, як Ірця. Наприклад, я.

У Ірці служить брат, але брат, думаю я, це не те ж, що чоловік. Чи хлопець. Хлопець, з яким ви вже десять років. Це майже те саме, що й чоловік. Те саме. І зовсім не те саме, що брат. Є своя градація болю, складна ієрархія втрат, яку кожен, залучений до війни, прямо чи опосередковано, починає гостро відчувати, відчувати цілком інтуїтивно, цьому ніхто не вчить, цьому вчиться кожен сам. Одна справа — син. Інша справа — чоловік. Ще інша — брат. Сусід. Однокласник. Людина з твого міста. Хлопець, з яким ти десять років — це майже так само, як чоловік, хоч ви й не одружені. Складна система ієрархії у світі тривожності, стресу, скорботи, у світі ритуалів пошанування цієї скорботи, особливих церемоніальних фраз співпереживання чужого болю, які гнітять своєю одноманітністю. Напружена боротьба за те, щоб цю одноманітність подолати, за все нові й нові способи виказати іншому свою підтримку. *Вітаю тепло. Співчую всією душею. Обіймаю всім серцем. Це за межею, але я з тобою. Світла пам'ять загинлим, ворогам — смерті й пекельних мук.* Смерть збагачує кожну культуру, не те що життя. Життя не видно, поки живеш, як рибі не видно води. Як нізащо не здогадаєшся, що в людині тече кров, поки не побачиш перших поранених. А потім — перших убитих.

Живи. Живи. Живи.

Ці ієрархії болю будуються несамохіть, вони нарастають, як стільники, в які чорні бджоли новин зносять густий гіркий мед. Тебе покриває цими стільниками, обліплює новинами з війни, і щоб не задихнутися, треба зрізати їх із себе чимось гострим, наприклад, червоним канцелярським ножом, що стоїть у мене в органайзері на робочому столі. Я намагаюся зрізати ці стільники щоранку, коли приходжу на роботу, щоб зберегти можливість бачити Ірцю такою, якою я її знала до повномасштабного вторгнення. Як щирю подругу, як чуйну, делікатну людину. А не як ту, в кого воює брат. Всього лише брат, хоч для інших і це — більше, ніж вони здатні вмістити.

Зрізати липкі стільники з очей, з голови (бурий мед затікає у вуха, а з вух — просто в голову, просто в думки). Зрізати їх із грудей, щоб не стискало при кожному подиху. Витерти кров від випадкових порізів. Приготувати кави. Привітатися тепло. Обійняти всім серцем. Поспівчувати всією душею. Ось перед тобою Ірця — висока, усміхнена молода жінка, виразні вилиці, відважна усмішка на широких устах, густе каштанове волосся, акуратна косметика, невеличкі сережки, справжня львів'янка. Ірця віднедавна віддає

Кінець безкоштовного
уривку. Щоби читати
далі, придбайте, будь
ласка, повну версію
книги.